

sig Manden eje en fin Natur, saa han ved hver Lejlighed tager Hensyn til hende og til alt hendes. Det højeste Mandsideal er det at vise Hensynsfuldhed, at bruge sin overlegne Kraft til at hjælpe de Svagere; ikke at tage ud sin Ret, naar det gør ondt eller skader — som i sin Overflod hellere lider Uret end gør Uret. — Dette Ideal skal dyrkes lige fra Barn af, saa var der mange, der frelstes. Da var der Mænd iblandt os! — Jeg vil ikke hermed have sagt, at der gaar saa mange Kvinder til Grunde, og saa megen Kvindelykke ødelægges, fordi Mandsidealet er galt stillet. Der er i Regelen slet intet. Det gamle passer ikke, det ny er ikke færdigt, saa derved forkludres alle Krav. — De kan nu til Dags se en Mand saa skrøbelig han være vil, saa faar han dog en Hustru! Idealet er ikke oppe, ikke virksomt. Det er paa Tide, at det sættes.

Jeg skal nu tale om Krigsmoralen i Ægteskabet. Den gør det ofte utaalelig for en Hustru at være Hustru. Det gør dem modløse, at Manden saaledes lægger hele sin Kraft i at sætte sig og sit i Forgrunden. Hvis man ikke har en modig Hustru, som f. Eks. jeg har, saa faar vi ikke høre det. Har vi ikke modige, oprigtige Børn, saa faar vi heller ikke høre det. Ingen er helt færdig med at opdrages, før Børnene tar sig af ham. Saaledes i det frie Liv, som ikke staar under Krigsmoralen; der faar man Sandheden at vide, og den trænger vi alle til.

Men jeg har jo glemt at omtale de unge Menneskers „Erobringer“, et af Krigsmoralens stærkeste, mandhaftigste Udslag. Der er faa unge Mænd til, som ikke ønsker at have den Fortjeneste at have gjort „Erobringer“. Jeg har begaaet mange Fejl, har været med paa meget galt; men „Erobringer“ har jeg aldrig befattet mig med, saa jeg har Ret til at paa-tale det. Jeg har altid talt med Kvinden som en Ligestillet; mine Forelskelser derefter. Men som ungt Menneske havde jeg Kammerater, som „erobrede“. Jeg har siden stærkt mistænkt dem for, at de løj. Det er vist ikke saa let, som man siger. Men det viser, hvor højt det staar i Pris at „erobre“ Kvinder. Og dog gælder det hver Gang et Menneskes Lykke og Værdighed.

Jeg forudsætter, at en hel Del af Eder har læst „Over Evne“. 2den Del. Kan I huske, hvordan jeg der skildrer Grubearbejdernes Liv? — Jeg tror, at vi der har Krigsmoralen i sin værste Skikkelse.

Det, som nu er hændet i Frankrig, hvor man ikke en Gang har bygget ordentlige Sikkerhedsredskaber i Gruberne, ikke beskyttet

sig mod den kommende Ildsvaade, fordi det var for dyrt — saa der omkom mange, mange Mennesker —, det viser, at jeg ikke har skildret for sort. De, som behandlede sine Arbejdere saaledes, tjente selv indtil 500 Procent paa deres Arbejde. Naar Krigsmoralen raser paa den Maade iblandt os, at vore Kræfter mindskes, vor Tro, vor Livsglæde mindskes, det er det største Tab, vi kan lide, meget, meget større end det, Krigen volder.

Jeg skal nu tage et andet Omraade frem: Handelen. De fleste af Jer kender kanske ikke, hvordan Kapitalindehavere ofte undertrykker og ødelægger de smaa Kolleger, som kæmper for Livet, — ligefrem æder dem. Kender I til, hvad Procenter mange Sagførere og Agenter forsyner sig med af fattige Folks Penge? Ofte er det Blodpenge; ti de ligesom udvælger deres Ejendom og venter paa den Dag, da de kan tage det altsammen. Jeg kender flere saadanne Tilfælde.

Nu er denne Praksis ganske vist indskrænket meget, og Sagførerstanden hæderligere; men der hænder slemme Ting endnu, som røber Krigsmoralen. Der var nylig en Sagfører hjemme, som skulde styre Formuen for en Kvinde. Han styrede saadan, at hun tabte Halvdelen af den. Jeg spurgte ham da offentlig, om han ikke i alle Fald vilde give hende tilbage den Sum, han havde beregnet sig selv for at styre Formuen.

Nej, det vilde han ikke.

Saa stærkt raader Krigsmoralen endnu. Jeg tror ogsaa, at som Jorden er fordelt nu, saaledes nemlig at saa uendelig mange af dem, der arbejder med den, selv intet ejer, kan det i Længden ikke gaa. Der er Krigsmoral i det med. Men her gælder det om at finde, hvorledes man skal skaffe bedre Tilstande. Jeg maa her sige om de danske Socialdemokrater, at de er kommen vidt frem; ti de stormer ikke paa. De er en Undtagelse; det er ikke saadan i andre Lande, hvor de danner meget urolige Partier, ja sætter saa stærk Bevægelse, at hele Samfundet kommer i Fare. Der har vi atter Krigsmoralen!

Der er et Ord, jeg ynder, et Ord af Jesus: Det gaar ikke an at uddrive Belsebub ved Belsebub.

Men selv om det sker, som nu nylig ved Bombekastet i Spanien, — I maa ikke dømme nogen! Vi maa afsky en saadan Handling; men vi maa ikke dømme Gerningsmanden, før vi kender de Motiver, der har drevet ham.

De fleste af os ved ikke, hvad Spanien nu er for et Helvede. Der mishandles Tusinder